

The Necessities of an Ideal Model for the Celebration of the Holy Defense Memorial Ceremony

Hadi Morad Piri¹, Behnam Khazaei²

Abstract

Celebrating commemorative ceremonies in all parts of the world is one of the rites and ceremonies that are in great attention of that society; our country is not remitted from that and as a result of holy defense war, programs and rituals have been carried out to honor the status since 3 decades ago. The pattern of holding these ceremonies, has basic weaknesses in the idea and performance. We have tried to achieve a favorable pattern of holding through interviews with elites and opinion leaders in this field. The research method in this paper was qualitative and based on thematic analysis. Data collection was also done through deep and targeted interviews.

Findings in this research are derived from 13 main themes as well as 4 integrated themes including: institution-oriented performances, performances based on knowledge of the public and specialists, partial-oriented performances and art-oriented performances based on the specialization of art fields;

The research indicates that in order to achieve a successful model the followings should be considered:

1. Several performances from different points of view should compete with each other in fair cost coverage and advertising so that the audience can freely choose among them.
2. Specialized and scientific institutionalization in order to increase the programs, therefore, each field has its own departments and specific budget, which can have the power of expansion and development under a main department.
3. Avoiding any kind of uniqueness in the design and implementation of a network of people-centered institutions that can be in sync with each other in the design and idea.
4. Building a network of people-centered institutions that can be in sync with each other in their plans and ideas.

Keywords: *memorial, holy defense, holding, thematic analysis.*

-
1. Associate Professor of Strategic Defense Sciences, Joint and Composite Department, Faculty and Research Institute of Defense and Security, Imam Hossein (AS) University, Tehran, Iran; hadi_p@yahoo.com
 2. Master of Arts, College of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran; bekhazaei@gmail.com

پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

الزامات الگوی مطلوب برگزاری مراسم یادواره دفاع مقدس

هادی مراد پیری^۱، بهنام خزاعی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۲۹

چکیده

برگزاری مراسم یادواره در همه جای دنیا از جمله مناسک ها و مراسم‌هایی است که به شدت مورد توجه دولت و مردم آن جامعه است؛ کشور ما هم در این بین از این امر مستثنی نبوده و پس از اتمام جنگ یادواره‌هایی جهت تجلیل از مقام شهدا صورت پذیرفته است، اما بنظر می‌رسد آنچنان که انتظار می‌رود به یک الزام و الگوی مطلوب برگزاری دست پیدا نکرده است. براین اساس سوال پژوهش بطور خلاصه چنین است که برای برگزاری الگوی مطلوب برگزاری یادواره دفاع مقدس می‌بایست چه الزاماتی را در نظر گرفت؟ روش تحقیق کیفی و با استفاده از تحلیل تماتیک انجام شده است. و جمع‌آوری داده‌ها به روش مصاحبه‌های عمیق و هدف‌دار انجام پذیرفته است.

یافته‌ها: از ۱۳ مضمون اصلی برگرفته از داده‌های پژوهش به ۴ مضمون یکپارچه شامل: اجراهای نهاد محور، اجراهای مبتنی بر دانش عموم و متخصصان، اجراهای جزمحور مبتنی و اجراهای هنرمحور مبتنی بر تخصصی سازی حوزه‌های هنر است؛ در ادامه این ۴ مضمون فراگیر حول یک مضمون کلی و فراگیر مولفه‌ها و الزامات الگوی مطلوب برگزاری یادواره دفاع مقدس رسیده است.

پژوهش حاکی از آنست که برای رسیدن به یک الگوی موفق می‌بایست؛ برنامه‌های ساختاری متفاوت از دیدگاه‌ها و حوزه‌های متفاوت فکری و با پوشش هزینه و تبلیغاتی عادلانه بایکدیگر رقابت کنند تا مخاطب بتواند با آزادی انتخاب از میان آنها انتخاب کند. نهادسازی تخصصی و علمی در جهت اغناء برنامه‌ها، براین اساس هر حوزه دپارتمان‌ها و بودجه مشخص خود را دارا است که ذیل یک دپارتمان اصلی بتواند قدرت بسط و توسعه خود را داشته باشد. پرهیز از هرگونه انحصارگرایی در طرح ایده و اجرا ساخت شبکه‌ای نهاد مردم محور که بتواند در طرح و ایده بایکدیگر همگام و همدل باشند.

کلیدواژه‌ها: یادواره، مراسم، دفاع مقدس، تحلیل تماتیک.

۱. نویسنده مسئول: دانشیار علوم دفاعی راهبردی، گروه مشترک و مرکب، دانشکده و پژوهشکده دفاعی و امنیتی،

دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران؛ hadi_p@yahoo.com

۲. کارشناسی ارشد هنر، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران؛ behkhazaei@gmail.com

مقدمه:

لغت یادواره به معنای مراسمی است که به یاد شخصی یا رویدادی برگزار می‌شود (فرهنگ معین). همچنین یادواره را می‌توان با لغت دیگری مانند یادبود همسو دانست. یادبود^۱ مفهوم واضح‌تری برای یاد و خاطره نگاه‌داشتن است. هنگامی که امروز در کشور جمهوری اسلامی ایران، از یادواره یا مراسم مرتبط با دفاع مقدس نام برده می‌شود، دقیقاً منظور چیست و به چه مفهوم و واقعه‌ای اشاره می‌شود؟ این مفاهیم در خارج از ایران به چه معنایی هستند و در کشورهای دیگر چگونه برگزار می‌شوند؟ آیا منظورمان صرفاً برگزاری یک رویداد است یا می‌توان انتظار داشت که یک بنای یادبود، یک کتاب، یک شعر و ... نیز در این نقش ظاهر شوند؟ فراتر از این، در این مرحله انتظار می‌رود تا علاوه بر دلالت‌های معنایی، منظور موردنظر از «یادواره» تثبیت شود؛ یعنی بتوانیم مشخص کنیم که مطلوبمان از یادواره‌های دفاع مقدس چیست.

در ایران پس از جنگ و دوران دفاع مقدس لزوم روایت و به تصویر کشیدن ابعاد مختلف جنگ احساس می‌شد. از این رو از اواخر دهه ۷۰ برنامه‌های یادواره به صورت جدی، مستمر و هدفمند اجرا شد. با گذشت بیش از دو دهه از اجرای برنامه‌های یادواره دفاع مقدس به نظر می‌رسد می‌بایست بازنگری‌ای در الگوی اجرای این برنامه‌ها انجام شود. الگوی اجرایی حال حاضر با ضعف‌ها و نقص‌هایی همراه می‌باشد که سبب شده است بسیاری از ابعاد جنگ محذوف واقع شود. از سویی دیگر تمامی دستگاه‌ها و افراد لشگری و کشوری و در صدر همه آن‌ها حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بر اهمیت این برنامه‌ها تأکید مؤکد کرده‌اند؛ ایشان در گزاره‌ای چنین فرمودند:

«من عقیده‌ی راسخ دارم بر اینکه یکی از نیازهای اساسی کشور، زنده نگه‌داشتن نام شهدا است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۹).

این گزاره از رهبر جمهوری اسلامی ایران، حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نقطه آغازین پژوهش حاضر است. ایشان در فرازی دیگر چنین فرموده‌اند:

«هر یادواره‌ای که شما به وجود می‌آورید، یک تأثیر اساسی در یک جمع کثیری [می‌گذارد] و طبیعتاً از چنین فرصتی باید بهره گرفت. البته باید سعی بشود جنبه‌های محتوایی و تربیتی و هدایتی این یادواره‌ها تقویت بشود» (خامنه‌ای، ۱۳۹۹).

یکی از دستاوردهای بزرگ جنگ تحمیلی، فرهنگی است که تاکنون پابرجا مانده است. یکی از وظایف تمامی افراد جامعه و سازمان‌ها، طبق فرمایشات رهبری، زنده و جاری نگه‌داشتن این فرهنگ غنی است. این فرموده ضمناً نشان می‌دهد یادواره‌های دفاع مقدس اهمیت و تأثیرگذاری بسیار زیادی دارند؛ البته کم‌وکاستی‌هایی نیز در آن‌ها وجود دارد که باید در جهت رفع آن‌ها تلاش کرد. فرمایشات فوق مقام معظم رهبری و توصیف کوتاه از مفهوم یادواره و یادبود، این موضوع را بیش‌ازپیش حائز اهمیت کرده است؛ چراکه عوامل انسانی گسترده‌ای، از تمامی اقشار جامعه، در برپایی و تولید این فرهنگ شرکت کرده‌اند. این عوامل که تنوع قومیتی، تخصصی، سنی و جنسیتی بسیار متنوعی دارند، با ایستادگی و از جان گذشتگی میراثی را بر جا گذاشته‌اند که پس از گذشت بیش از سی سال از پایان جنگ، همچنان ارزنده و راهنمایی مناسب برای زندگی سربلند است.

مراسم‌های یادواره و یادبود در تاریخ زیست بشر نقشه و داستانی کهن دارد. این آیین‌ها به خودی خود سنتی دیرینه دارند و پس از پیروزی انقلاب جمهوری اسلامی در بهمن‌ماه سال ۱۳۵۷ و مخصوصاً پس از پایان جنگ تحمیلی، تعدد فراوانی یافته و موضوع عوامل انسانی دفاع مقدس، به خصوص شهدا، یکی از اصلی‌ترین موضوعات موردتوجه در این رویدادها و وقایع است. می‌توان چنین مفروضه‌ای را در ابتدا مطرح نمود که در سال‌های گذشته به رغم صرف هزینه، وقت و منابع انسانی، آن‌چنان که باید و شاید این مراسم توسعه‌مند نشده است و حتی در برخی جهات، نتوانسته انتظارات را برآورده نموده و به الگویی مطلوب و کارا در اجرا برسد. علاوه بر این اجرای این برنامه‌ها طی دو دهه اخیر با ضعف‌های فراوانی همراه بوده است. می‌توان در ابتدای بحث چنین سؤالی را مطرح نمود: برای برگزاری مطلوب یادواره‌های دفاع مقدس چه الزاماتی را باید در نظر گرفت؟ هنگامی که از الزامات سخن به میان می‌آید می‌بایست به الگویی در باب برگزاری یادواره دفاع مقدس اندیشید که بتواند تمامی حوزه‌های فعال و مرتبط را پوشش داده و با در نظر گرفتن

تمامی جوانب به الگویی نائل آید که نه تنها تفاوت‌ها را ارجح نهد، بلکه بستر مناسب برای سازمان‌دهی سایر حوزه‌ها و عملیاتی شدن برنامه‌های آنها نیز فراهم آید. همچنین رسیدن به یک الگوی مطلوب برگزاری، می‌تواند روند این برنامه‌ها را منسجم‌تر نماید. در نهایت می‌توان پیشنهادات و دستورالعمل‌هایی را جهت تحقق هر چه بهتر این امر خطیر مطرح کرد.

درواقع به عبارت بهتر، این مقاله قصد دارد تا از بررسی چگونگی این مراسم‌ها و تحلیل و نقد آنها، الگویی مطلوب در جهت هر چه بهتر و توسعه‌مندتر برای اجرای این مراسم‌ها ارائه نماید. با تحقق این هدف، می‌توان با وجود حفظ تنوع در موضوعات و نحوه برگزاری و اجرا، راهکارهایی برای سیاست‌های منظم و یکدست - که بر اساس مطالعه عوامل مختلف، برگزارکننده و مخاطب، تبیین، تدوین و عرضه شده‌اند - ارائه کرد.

همان‌طور که گفته شد در فرمایشات رهبری برای یادواره‌ها و مراسم دفاع مقدس، کارکرد فرهنگی، اجتماعی و سیاسی ویژه و وظیفه ملی قلمداد شده است. بی‌شک رسیدن به الگویی کلی و قابل‌تعمیم به تمام جهات مراسم یادواره، مسئله‌ای دشوار و مشکل است؛ بنابراین پژوهشگران مقاله حاضر در نظر دارند تا الگوی خویش را بیش‌تر در حوزه هنر و فعالیت‌های هنری در ترکیب با مسائل دیگر تنظیم و اتخاذ نمایند. با شناخت شکاف موجود، می‌توان در جهت رفع آنها تلاش نمود و راهکارهایی در راستای بهبود، ارائه کرد. راهکارهایی که در تدوین اسناد بالادستی و سیاست‌گذاری‌های لازم مورد استفاده قرار گرفته و مراسم و یادواره‌هایی که در آینده برگزار خواهند شد را هر چه بیشتر به وضعیت مطلوب نزدیک نماید. یکی دیگر از اهداف پژوهش حاضر نوآوری، انجام فعالیت‌های جدید و به‌روزرسانی مراسم و یادواره‌های دفاع مقدس است.

مبانی نظری و ادبیات پژوهش

- تعریف مفاهیم و اصلاحات

- یادواره

در لغت‌نامه واژه‌نامه آزاد، یادواره مراسمی است برای تجلیل از اسم و یاد چند نفر که به‌طور یک‌جا برگزار می‌شود؛ سطح مراسم از یادبود بالاتر و از کنگره پایین‌تر است. امروزه با پیشرفت در حوزه تکنولوژی، مراسم‌های یادواره از جامعه به فضای مجازی عزیزت کرده است. برای مثال

دیلماسچ (۲۰۱۷) در پژوهشی به این مسئله رسیده است که یادواره، امروزه در صفحات وب در حال برگزاری است و متوفیان گرچه در دنیای واقعی ناپدید شده‌اند، اما در دنیای مجازی حیات دارند؛ از این رو هرروز شاهد انواع و اقسام مراسم‌های متفاوت برای افراد والا در جامعه هستیم. در پژوهش وی با عنوان «شهدا هرگز نمی‌میرند: حیات مجازی سربازان ترک (کشور ترکیه)^۱» تلاش شده چنین بُعدی از یادواره مورد بررسی و توصیف قرار گیرد.

آلدرمن^۲ و دایر^۳ (۲۰۰۹) در مقاله‌ای با عنوان «یادواره و یادبودها^۴» به جنبه‌های مختلف و نقش‌پذیری یادواره و بناهای یادبود پرداخته‌اند. آن‌ها یادواره را به‌مثابه نوشتارها و محتوا^۵، یادواره به‌مثابه نمایش^۶ و یادواره به‌مثابه یک عرصه^۷ را از منظر جامعه‌شناسی و هنر بررسی کرده‌اند. آن‌ها همچنین سعی کرده‌اند مفهوم یادواره را به عرصه‌های کلان جامعه وصل کرده و آن را از دریچه‌های مذکور تبیین کنند. محور مرکزی پژوهش آنان، تحلیل توأمان یادواره و یادبودها است که بیشتر در قالب مجسمه^۸ و تندیس نمایان شده است.

بلنتانی^۹ و پانیکو^{۱۰} (۲۰۱۶) از رویکرد نشانه‌شناسی به یادبودها [مجسمه] و تاریخ آن‌ها نزدیک شده‌اند. آن‌ها در پی نظم و اصول اساسی برای رویکرد نشانه‌شناسی به آثار و بناهای یادواره‌ای هستند. آن‌ها معتقدند که بناهای تاریخی و یادبودها برای ارائه معانی غالب بر فضا ساخته شده است. این پژوهشگران ارزش زیبایی‌شناختی و یک کارکرد سیاسی را نشان می‌دهند. آن‌ها به نقل از آلویس ریگل^{۱۱} اظهار می‌دارند که مراسم یادبود از بدو پیدایش تا امروز همان کارکرد سنتی را داشته است؛ بنای یادبود در قدیمی‌ترین و اصیل‌ترین مفهوم خود، خلق انسانی است که با هدف خاصی برای زنده نگه‌داشتن اعمال یا رویدادهای انسانی در ذهن نسل‌های آینده ساخته شده

1. Martyrs Never Die: Virtual Immortality of Turkish Soldiers.
2. D.H. Alderman
3. O.J. Dwyer
4. Memorial and Monuments
5. Memorial as text
6. Memorial as performance
7. Memorial as arena
8. Sculpture
9. Federico Bellentani
10. Mario Panico
11. Alois Riegl

است (ریگل ۱۹۰۳: ۱۱۷، به نقل از بلتانی، پانیکو، ۲۰۱۶: ۳۰). ریگل همچنین معیارهایی را که دولت‌ها هنگام نزدیک شدن به حفظ آثار باید رعایت کنند، بیان کرده است.

نویسندگان (۲۰۱۶) کارکردهای آثار یادواره را در ۲ بخش تدوین کرده‌اند:

۱: عملکرد شناختی

۲: ارزش شناسی

کارکرد شناختی در باب اطلاعات افراد درباره بناهای یادبود است. عملکرد شناختی آثار تاریخی به نوع آثار تاریخی دانش بشری و همچنین دربردارنده دانش کاربران در مورد نمایش آثار است. دانش تجسم یافته در آثار یادبود به ناچار بی طرفانه نیست؛ همانطور که هر روایتی برخی رویدادها را انتخاب می کند درحالی که برخی دیگر را حذف می کند (کوبلی، ۲۰۰۱: ۷، به نقل از بلتانی، پاکینو، ۲۰۱۶: ۳۴). طبیعی است که آثار تاریخی و یادواره‌ای فقط رویدادها و افراد خاصی را نشان می دهند.

گریماس و فونتانیل (۱۹۹۰) درباره کارکردهای احساسی یادبودها، آن‌ها را به دو گونه داغ و سرد تقسیم می کنند. به طور کلی آثار داغ می توانند در مخاطبان احساسات ناراحت کننده یا حتی آسیب‌زا ایجاد کنند. آن‌ها می توانند بحث‌های سیاسی شدید را تحریک کنند که ممکن است منجر به شکل گیری تضاد و مقاومت در سطح اجتماعی شود. این وضعیت زمانی رخ می دهد که بین معانی ترویج شده توسط نخبگان سیاسی و نحوه متفاوت چگونگی تفسیر مردم، اعتراض و مقاومت وجود داشته باشد.

پژوهش کاترین دگنین^۱ (۲۰۰۵) با عنوان «رابطه، مکان و فقدان (دیدگاه سه وجهی درباره حافظه جمعی)» با تمرکز بر یادبودها و بناهای جنگ و تأثیری که بر ذهن مخاطب و حافظه اجتماعی می گذارد، تهیه شده است.

1. Cathrine Degnen

وی اظهار می‌کند:

«من از منظر دیگری به حافظه اجتماعی می‌پردازم و بر کار حافظه و تعاملات پیچیده آن با مکان، فقدان، روابط و گسست اجتماعی تأکید می‌کنم.» (دگن، ۲۰۰۵: ۷۲۹). نویسنده در تبیین منظر سه‌بعدی در باب حافظه اجتماعی آن را خاطره‌ای گفتمانی می‌داند که در آن خاطرات اجتماعی در مکان‌هایی (چه در حال حاضر و چه فقدان شده) و افراد (چه زنده و چه از بین رفته) و در نهایت خارج از زمینه‌های یادبود و آیینی قرار می‌گیرند (دگن، ۲۰۰۵: ۷۳۶).

اشپونر^۱ (۲۰۱۰) مقاله خود را با عنوان «یادبودها، روزمرگی و خاطره: تغییر مکان و فضا در یادبود جنگ ملی (کانادا)» با یک داستان که در سال ۲۰۰۶ در اتاوا کانادا اتفاق افتاد و منجر به جریحه‌دار شدن روح ملی گردید، آغاز می‌کند؛ داستانی که حکایت از یک عمل شنیع در محل یادبود جنگ ملی کانادا در اتاوا شکل گرفت.

اشپونر (۲۰۱۰) تصریح می‌کند که حافظه جمعی پدیده‌ای دیالکتیک^۲ است و به طور مداوم با فراموشی و به خاطر آوردن در ارتباط است. چنین عملکردی برای حافظه جمعی در تضاد با کارکرد یادبود است چراکه یادبودها به حافظه جمعی همچون امری ایستا نگریسته و خاصیت پویایی و دینامیک حال آن را نادیده می‌گیرند.

در بررسی‌های فوق مشخص گردید که حول مفهوم یادواره بحث‌های جدی جریان دارد. چنین بحث‌های فراخ دامنه، نشان‌دهنده آن است که یادواره و تنظیمات مرتبط با آن با حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی ارتباط وثیق دارد و تدوین الگویی مبتنی بر چنین سازوکاری می‌بایست ظرافت و ویژگی‌های حوزه‌های مذکور را در برگیرد. در خوانش کارهای فوق، یادواره‌ها بیشتر با بناهای یادبود توصیف و بررسی شده‌اند. این امر به نوبه خود تعیین می‌کند که بناها چه در قالب مجسمه، ساختمان و بناهای ترکیبی، از چه اهمیت مهمی در خاطره سازی

1. Pitor, M. Szpunar

۲. لفظی که به طور کلی بمعنی بررسی نقادانه مطابقت یک عقیده یا رأی است با حقیقت و در اصطلاح فلسفه به معنای مختلف به کار رفته است. اصلاً دیالکتیک به معنی فن استدلال و احتجاج بوسیله ی سوالی و جواب بوده است و ارسطو اختراع آن را به زنون الثائی نسبت داده است. (لغت‌نامه دهخدا)

اجتماعی باثبات در یک جامعه برخوردارند؛ بنابراین در کنار آثار مکتوب، برگزاری مراسم‌های یادواره، نقاشی‌های دیواری، ادبیات، بزرگداشت‌های سالیانه و همایش‌های محدود بناها و تندیس‌ها می‌توانند نه تنها اثرات حوزه‌های دیگر را پررنگ کنند، بلکه به لحاظ هنر زیبایی‌شناسی و پدیدارشناسی مخاطب را حول خویش نگاه دارد.

پیشینه پژوهش

جدول ۱. مروری بر پژوهش‌های مرتبط با موضوع

عنوان مقاله	نویسندگان	روش پژوهش	نتایج
بررسی بازنمایی انسان در هنرهای حجمی ایران پس از انقلاب اسلامی تا پایان دوران دفاع مقدس در ارتباط با مدرنیسم هنری	طلایی و دانشگر (۱۳۹۵)	کیفی	غالب آثار پیکرنگاری که پس از انقلاب اسلامی که متناظر با محتوای دینی، ارزشی و انقلابی در قالب آثار واقع‌گرایانه، انتزاعی و ترکیبی در این عرصه تولید شده‌اند در تضاد و تغایر با ویژگی‌های بنیادی هنر مدرنیسم است.
عوامل موثر بر ارتقا اثربخشی شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت	شاه نوروزی و همکاران (۱۳۹۶)	کیفی و کمی (ترکیبی)	کیفیت‌بخشی به آثار ترویجی فرهنگ ایثار و شهادت با (۸۹/۳ درصد) ۴/۳ بالاترین میانگین شدت تأثیر را در میان مولفه‌های موثر داراست و واقع‌گرایی در تولیدات و توجه به آثار تولیدی برای کودکان و نوجوانان، بهره‌گیری از هنر و همچنین تحول و خلاقیت در شیوه‌ها در رده‌های بعدی قرار دارند.
حفظ و انتقال دفاع	برزنونی (۱۳۷۶)	کیفی	«سیاست»، قدرت انتقال نسلی به نسل دیگر»، «پذیرش و آموزش غیرمستقیم، غیراستدلالی و

الزامات الگوی مطلوب برگزاری مراسم یادواره دفاع مقدس

غیرمختارانه»، «عموم‌پسندی، شکل‌گیری در زمان نسبتاً طولانی»، «مهم‌ترین ابزار حفظ جامعه و نیازمندی به وسایل و ابزار برای انتقال از جمله نکاتی است که با توجه به تعریف‌های گوناگون به دست می‌آید.			مقدس
الگوی فرهنگ دفاع مقدس را در ۳ بعد بینشی، گرایشی و رفتاری دسته‌بندی و در ۳۶ شاخص شامل: خدامحوری، ولایت‌مداری، معادباوری (مؤلفه‌های بینشی) مقصد الهی، کرامت انسانی، معنویت‌گرایی (مؤلفه‌های گرایشی) پاسداشت سبک زندگی اسلامی ایرانی، انقلابی و بسیجی، مدیریت جهادی (مؤلفه‌های کنشی) طراحی شد.	کیفی	شعبانی سارویی (۱۳۹۴)	طراحی و تدوین الگوی فرهنگ دفاع مقدس
تغییرات کوچک در مدیریت فرهنگی یادمان، آثار فرهنگی بزرگی را در مخاطبان می‌گذارد.	کیفی	قائد علی و همکاران (۱۳۹۶)	شناسایی و تبیین نقطه اهرمی فرهنگی در مدیریت یادمان‌های دفاع مقدس
دستاوردهای فرهنگی دفاع مقدس عوامل حفظ و استمرار انقلاب اسلامی را تحت تأثیر قرار داده است.	ترکیبی (کیفی و کمی)	جمالی (۱۳۹۴)	تأثیر دستاوردهای فرهنگی دفاع مقدس بر حفظ و استمرار انقلاب اسلامی
بین عوامل جامعه‌شناختی دفاع مقدس شامل برگزاری یادواره شهدا، برگزاری اردوهای راهیان نور، تشییع پیکر شهدای گمنام و اکران فیلم‌های سینمایی و تلویزیونی مرتبط با دفاع مقدس رابطه مثبت	کمی	بیات و همکاران (۱۳۹۵)	تأثیر برنامه‌های فرهنگی دفاع مقدس بر هویت فرهنگی دانش‌آموزان

وجود دارد، اما بین انتشار وصایای شهدا و هویت فرهنگی دختران رابطه‌ای مشاهده نگردید.			
ضرورت برنامه‌ریزی به منظور رونق نقد اجرای تئاتر دفاع مقدس به مثابه اهرم سنجش نقشه پژوهشی ارتقای کیفیت این تئاتر، از نتایج کاربردی پژوهش است.	کیفی	مطهری و سرسنگی (۱۳۹۲)	جستار پیمایشی نقد و اجرای تئاتر دفاع مقدس در سالن‌های نمایشی تهران پس از انقلاب
کاربرد نماد در شعر دفاع مقدس نوعاً پیرو دو حالت است: یا شعر فضای نمادین ندارد و شاعر جهت غنای ادبی بیشتر، نماد را به کار می‌گیرد و یا فضای حاکم بر شعر، نمادین است؛ در این صورت برای رسیدن به معنا و تصویر درست از شعر، نمادها باید حتماً در ارتباط با هم در نظر گرفته شوند.	کیفی	رسولیان و مباشری (۱۳۹۹)	درآمدی بر انواع چگونگی کاربرد نماد در شعر دفاع مقدس

روش تحقیق

روش پژوهش حاضر روش کیفی می‌باشد. محقق برای جمع‌آوری داده‌ها از دو روش بهره جسته است: مصاحبه با نخبگان و صاحبان نظر در دو دسته لشگری و کشوری و اسناد کتابخانه‌ای و رسمی. تکنیک جمع‌آوری داده‌ها در مصاحبه با افراد، تکنیک گوله برفی و انتخاب هدفمند مبتنی بر هدف پژوهش بوده است. همچنین محقق برای تحلیل داده‌های موجود از روش تحلیل تماتیک و محتوا توأمان بهره برده و سعی کرده است با گزاره‌سازی و مفهوم‌سازی‌های کلی داده‌ها را ذیل آن‌ها بررسی نماید.

برای این منظور در مجموع ۱۸ مصاحبه با نخبگان، صاحبان نظر و فعالان در این عرصه انجام شد. در ادامه تحلیل و واکاوی مصاحبه‌ها، ۳۵ مفهوم اولیه به دست آمد که این مفاهیم حول ۱۳

الزامات الگوی مطلوب برگزاری مراسم یادواره دفاع مقدس

مضمون اصلی دسته‌بندی شد؛ سپس از درون مضامین اصلی ۴ مضمون یکپارچه به دست آمد و در نهایت یک مضمون فراگیر احصاء شد.

- اطلاعات مصاحبه شوندگان

جدول ۲. اطلاعات مصاحبه شوندگان

ردیف	نام و نام خانوادگی	سوابق
۱	آقای یوسفی	معاونت آموزش و پژوهش ستاد مرکزی راهیان نور
۲	آقای دکتر فائده‌علی	هیئت علمی دافوس و پژوهشگر حوزه دفاع مقدس و معاون سابق طرح و برنامه ستاد راهیان نور
۳	آقای حیدری	رئیس سازمان تحقیقات آموزش و ترویج پژوهش‌های بنیاد حفظ و نشر آثار دفاع مقدس
۴	آقای گرامی	مشاور ریاست بنیاد حفظ و نشر آثار دفاع مقدس
۵	آقای فولادی	رئیس سازمان حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس ارتش جمهوری اسلامی
۶	آقای دکتر امیریان	دبیر ستاد مرکزی راهیان نور
۷	آقای حیدرزاده	جانباز دفاع مقدس و نیروی زمینی ارتش
۸	آقای خیرآبادی	بازنشسته نیروی زمینی ارتش و مسئول سابق برگزاری کاروان‌های شهید

جانباز دفاع مقدس و نیروی زمینی ارتش	آقای سیادتی	۹
دکتری جامعه‌شناسی، مدرس دانشگاه و پژوهشگر حوزه مردم‌شناسی	خانم دکتر مظلومی	۱۰
روانشناس و پژوهشگر	آقای شیرزادفر	۱۱
عکاس مستند و مدرس دانشگاه تهران	آقای کردونی	۱۲
همسر شهید دفاع مقدس	-	۱۳
پژوهشگر و منتقد هنر	آقای محمدی	۱۴
دانشجوی دکتری انسان‌شناسی	آقای آقاجانزاده	۱۵
از فعالان حوزه یادواره دفاع مقدس	آقای احمدی	۱۶
از فعالان بسیج و راهنمایان راهیان نور	خانم حاج م.ن.	۱۷
از فعالان بسیج و راهنمایان راهیان نور	آقای موسوی نسب	۱۸

ملاحظات پژوهش

بر اساس توصیه‌ها و روش‌های روش تحقیق کیفی و تحلیل محتوای ساختار بخش، پژوهش حاضر در چهار مرحله - که پیش از این به آن‌ها اشاره شد - عمل کرده است.

۱. در ابتدا متن مصاحبه‌ها پیاده‌سازی شدند.

۲. گزاره‌های اولیه از متن استخراج شد.
 ۳. گزاره‌های اساسی در متن شناسایی شد. (کدهای اولیه)
 ۴. گزاره‌های متشابه و یکسان از نظر دیدگاهی در تمامی مصاحبه‌ها دسته‌بندی شدند. (کدهای اساسی)
 ۵. از گزاره‌ها تم‌های فرعی ساخته شد.
 ۶. تم‌های اصلی به عنوان مفهوم کاربردی ساخته و ذیل آن مصاحبه‌ها و تحلیل‌ها شکل گرفت.
- کدهای ابتدایی به این صورت فرض شدند:

مراسم و یادواره‌هایی که به آن‌ها اشاره شده است: الف. بزرگداشت ب. جشنواره د. آثار هنری که خود به چندین دسته تقسیم می‌شوند؛ د. ۱. کتاب د. ۲. تندیس د. ۳. فیلم سینمایی د. ۴. سریال تلویزیونی ج. یادواره که مجدداً به دسته‌های کوچک‌تری تقسیم می‌شود؛ ج. ۱. رویداد ج. ۲. سازه‌های شهری، عوامل انسانی دفاع مقدس: ه. شهدا و. جانبازان ز. آزادگان ح. رزمندگان

کدها در ابتدا پس از جمع‌آوری داده‌ها و تعریف آن‌ها شکل گرفت اما فرایند کدگذاری همواره تا انتهای پژوهش می‌تواند بر حسب نیاز ادامه پیدا کند و این روش پژوهش مستلزم کدهای ثابت نیست. داده‌های کدگذاری شده در کنار یکدیگر قرار گرفتند. در روش حاضر که تحلیل محتوای ساختار بخش است در ابتدا آن مواردی را که در داده‌ها به یکدیگر از منظر صوری شباهت داشتند، یکی و سپس داده‌های باقی‌مانده طبقه‌بندی و تحلیل شدند. (تحلیل متن‌های انتخاب‌شده)

تحلیل داده‌ها

داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها در قالب ۱۳ مفهوم اصلی و ۳۵ مفهوم فرعی گرد آمدند. پیش از آن کدهای اولیه استخراج و سپس کدهای اولیه ساختار شبکه مضامین را که همان ۱۳ مضمون باشند، شکل گرفت.

جدول ۳. تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها

ساخت مضمون غالب	کدهای اولیه	گزاره‌های کلیدی
دینامیک در اجرای و برنامه	ایستایی مراسم خلق ایده منعطف برنامه غلتان	اگر کلیت تمامی این مراسم‌ها در جای‌جای ایران را پویش کنیم، به یک روند ثابت و ایستا خواهیم رسید که خود مانعی است از اجراهای متنوع و خلاق که می‌تواند همراه با نوآوری و فرصت‌ها باشد. بلکه تو تمام دنیا، تمام جوامع توسعه‌یافته و پیشرفته میلیاردها دلار هزینه می‌کنند که به یک ایده برسند، همه امکانات را فراهم می‌کنند، اما برای مثال چنین است که ۲ ساعت فکرمی کنند [و شاید ماه‌ها برای رسیدن به یک ایده منعطف] کاری که امروز غرب انجام می‌دهد. به طور قطع، پارادایم برنامه‌ریزی بلندمدت کارایی خودش رو از دست داده است، چرا از دست داده؟ برای آنکه تغییرات محیطی که ایجاد می‌شود، شما نمی‌توانید برنامه‌ریزی ۵ ساله بکنی چراکه چطور باید برنامه‌ریزی بکنیم؟ بر مبنای چشم‌انداز باید کار بکنیم؛ یعنی یک تصور مطلوبی باید رقم بزنیم بر مبنای تصور مطلوب برنامه غلتان تدوین و مکتوب نماییم که بتوانیم هر ۶ ماه که گذشت برنامه مزبور را بررسی کنیم. شاید ۱۰ درصد تغییرات ایجاد کنیم. دوباره ۶ ماه دیگر ۱۰ درصد تغییر، ۶ ماه سوم. ممکنه این ۱۰ درصد تغییرها تفاوت ایجاد شود، اما شاکله‌اش مبتنی بر برنامه اولیه است. به چنین چیزی برنامه‌ریزی غلتان گفته می‌شود.
ترکیب حوزه‌ها	روایت‌های متفاوت	نهضت خاطره‌گویی که در محضر حضرت آقا انجام می‌شود بطوریکه هر چند وقت یکبار جمعی از پیشکسوتان حضور داشتند تا روایت خود را از جنگ داشته باشند، مسئله قابل توجهی است. چراکه جمع کثیری حاضر می‌شدند و در حوزه‌های متفاوت روایت خود را تعریف می‌کردند. از همه اقشار حضور داشتند، دانشگاهی حضور داشت، روحانی حاضر

الزامات الگوی مطلوب برگزاری مراسم یادواره دفاع مقدس

		بود، بسیجی حاضر بود، سپاهی، ارتشی، جهادی، نیرو انتظامی و بالاخره پیشکسوتان، پیر و جوان، معمولاً اهل هنر هم بودن، اهل قلم، بنابراین هنگامی که این افراد معمولاً گرد هم جمع می‌شوند.
سبک زندگی	زندگی اسطوره‌ها ساده‌سازی مراسم	یکی از الگوها می‌تواند سبک زندگی برای مثال شهید سلیمانی باشد، شهید سلیمانی در مراسم تشییع در کشور میلیون‌ها نفر حضور داشتند، این [سبک] اسطوره‌سازی در ۲ یا ۳ سال پیش هم وجود داشته است. باید این الگو و اسطوره به خوبی بررسی شود. سبک زندگی شهدا را می‌توانیم تعمیم بدهیم به بزرگداشت شهدا، مراسم شهدا را ساده برگزار کنیم، سبک زندگی شهدا یک زندگی ساده‌ای بوده است. می‌بایست به دنبال ساده‌سازی در برگزاری چنین مراسم‌هایی برویم. در واقع نقطه ضعف در برگزاری مراسمات شهدا [یادواره] پرزرق و برق بودنشان است. این نقطه ضعف است، چراکه با محتوا ارتباطی ندارد. هر جا که چنین مراسم‌هایی ساده برگزار شده نقطه قوت در همان بوده است.
نقش‌های تخصصی نهادها	نهادگرایی تخصصی نقش‌های تخصصی نهادها تنوع ذائقه‌ها	یک مدل الگو که جدیداً باب شده است نهادگرایی است. بدین صورت که ذینفع‌های موضوع رو شناسایی می‌کنند و منابع را تخصیص می‌دهند و در نهایت برای تمام‌شان زمان‌بندی در نظر می‌گیرند. تعیین نقش یکی از کارهای مهم در این میان است. برای مثال وزارت آموزش و پرورش نقشش در حوزه دفاع مقدس چیست؟ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نقشش چیست؟ این تعیین نقش باید صورت بپذیرد سپس محورها مشخص می‌شود. مخاطب امروزی حوصله خواندن ندارد. به واسطه وقت به واسطه دل مشغولی‌های فراوان باید برایش با ذائقه‌شان جلو رفت، در ماشین، در خیابان می‌خواهد هندزفری بزاره. تو

		حوزه تصور و صوت شما باید کار بکنید خصوصاً تو حوزه تصویر و صوت قالب مختص مجازی، ما دیگه از حوزه وب رد شدیم، در حال حاضر عصر رسانه‌ها است.
واقعیت تا فراواقعیت	ابتکار فراینده	ولی خب وقتی که این علوم و فناوری پای کار اومد، ابتکار و خلاقیت پای کار اومد یک نوآوری رخ داد بعد تو عملیات بعدی ۷۲ فروند هواپیما ساقط کردیم یا مثلاً چطور میشه رزمندگان ما از رودخانه کارون به آن عظمت، ۵ پل می‌زنند، پل متحرک روی رودخانه ۵ لشکر را پوشش می‌دهد و در زمان کم که منجر به آزادی خرمشهر می‌شود، من صحبتیم این است که برنامه‌های یادواره‌ها ۲ تا کفه اصلی دارد، کفه‌ای که شما باهاش شور و احساس مردم رو بالا می‌برید که الان این تو معرض دید است، متاسفانه، به کفه دیگه هم داره که به مقدار بهش پرداخته نشده است. اون بالا بردن شعور و منطقی هست که ما تو دفاع مقدس داشتیم.
محتوا پروری فرهنگی	تجلیل	ببینید ما ۲ رویکرد داریم، یک زمانی هست بنا داریم یک مراسم بذاریم، از خانواده شهید تجلیل کنیم، بگیم آقا این خانواده شهید به عنوان چشم و چراغ این محله، ما در سال روز شهادت فرزندشان، رفیق سر زدیم، مادر شهید مریض بوده رفیق بیمارستان عیادت، ببینید یک بحث اینه که همین سرکشی به خانواده شهداست، اما به موقع هست ما میریم برای سرکشی، به این سر بزیم، به موقع هم هست میخوایم بریم از این‌ها به عنوان الگو، اسطوره، به عنوان قهرمان ملی بیایم معرفی کنیم به نسل جوان و می‌تواند هر دوتاش هم باشه، میتونیم مثلاً ۵۰ تا اهل محل جمع میشیم توی سالروز شهادت مادر شهدا، میریم به خانواده شهید سر بزیم.

الزامات الگوی مطلوب برگزاری مراسم یادواره دفاع مقدس

	مشاور فرهنگی و راهبردی	من پیشنهاد یک مشاور فرهنگی برای صفر تا صد برنامه که با حوزه‌های راهبردی آشناس می‌دم. این شاید به عنوان پیشنهاد خودم باشه. هیچ کجا هم نوشته نشده باشه، ولی برای اجرا یک برنامه شما نیاز به یک مشاور صفر و بی طرف و راهبردی دارید که همه کارهای شما رو با یک نظر کمک بکنه. این حرف‌هایی که من به شما زدم ممکنه تو هیچ کتابی به این شکل نبینی ولی حاصلش شاید ۳۰ سال تجربه ماست در این برنامه‌ها. یه کمیته‌ای به نام کمیته محتوایی، کمیته منطقی و شعور باید به اینا فکر کنه. بگه اقا بله من یادواره می‌گیرم سخنران و مداح هم میارم مردم هم شور و احساس ... اینا هم دارن، ولی اینا به درد نمی‌خوره به تنهایی، ما ۲ تا بال لازم داریم، شور و شعوری، خب این کفه شعور و منطقی و این ها کی باید به یادواره‌ها اضافه کنه؟ کمیته محتوایی.
راهیان نور	انحصارگرایی	ما سال ۸۹ یک افت مخاطب توی حوزه راهیان نور داشتیم، یه بخشیش مسئله اقتصادی بود به یکباره هزینه‌ها افزایش یافت. یک دلیل هم نگاه سیاسی به راهیان نور بود، یعنی مراسم راهیان نور به نحوی تمام روایت و برنامه‌های حوزه دفاع مقدس رو در مقابل خودشون میدیدن و این باعث شد ما یه بخشی از مخاطبین رو از دست بدیم. پس عملاً من اینجا نقد سیاسی وارد کردم به موضوع (پنه نگاه سیاسی رو زدم)، دوم آنکه راهیان نور به نحوی در این سالها خودش با انحصارطلبی برنامه‌های دیگر را کنار زده، حالا اینکار را مستقیم یا غیرمستقیم انجام داده. به نحوی که یک الگو وجود دارد و یک بازوی اجرایی برای الگو و هیچ دخل و تصرفی، خلاقیتی، نقدی هم نباید بشه. خب بعد از یک مدت مخاطبان ریزش پیدا می‌کنند و دیگه این برنامه نمی‌تونه مخاطب را اقناع کنه. راهیان خیلی مدعی اینکه بزرگ‌ترین حرکت فرهنگی

عدم جذابیت	احساس محور	کشوره، اما برید تو خیابون‌ها ایران پرسید راهیان نور چه، شاید خیلی عبارت کلیشه‌ای بدن؛ درحالی‌که واقعاً چه منبع انرژی؛ منبع امیدیه، اون سرزمین، اون شیوه حرکت، اون منطقه، چه حال خوبیه، اما آنقدر به صورت جزیره‌ای حرکت کردن که اونجوری که باید حرکت عمومی اتفاق نیفتاده، هیچ برنامه‌ای صورت نگرفته که بتونیم کمی جذابیت بدیم که مردم استقبال کنند. اردوهای ما همه احساس محورند؛ یعنی تلاش بر این شده که بیشترین تأثیرات احساسی روی مخاطب گذاشته شود. البته یادمان نرود که در این سه، چهار روز اردو، قرار نیست مخاطبین تغذیه فکری شوند؛ چون امکانش وجود ندارد، ما می‌خواهیم که (زائر) علاقه‌مند و کنجکاو بشود و برود یاد بگیرد؛ نه اینکه این سه چهار روز تمام خلأهای سالانه‌اش را پر کند. علت این مسئله، احساس و گریه محور بودن است.
چالش هنر یادمان	هنر و فضای مجازی	شما آگه یک رمان خوب داشته باشید، میدونی این رمان دست‌مایه یک سریال بشه، میتونه دست مایه یک اثر هنری باشه، این تو بخش ادبیات، میتونه یک شعر باشه، میتونه یک خاطره باشه و بقیه موارد حالا این یکیش، یکیشم میتونه با توجه به شرایط امروز، ما امروز فضای مجازی رو داریم، به هر حال مطالبی که توی فضای مجازی داره رد و بدل میشه، ما مخاطبمون امروز مخاطب فضای مجازیه، حالا به سرانه مطالعه توی کشور نداریم اما اینم یه ابزار نوینی هست که باید ارزش استفاده کرد برای اون معرفی الگو؛ یا اصلاً ببیند، تغییر سبک زندگی به هر حال تغییر کرده، توی این تغییر سبک زندگی میشه الگوها رو هم معرفی کردی، حالا اثر هنری تنها شاید یک کتاب هم اثر هنریه و یک موسیقی ماندگار، یه ارکستر ماندگار. معمولاً وقتی بخوان درباره دفاع مقدس مراسم برگزار کنند خیلی سطحی و نازل، سنتی و کهنه است. انعطاف وجود ندارد
	هنر کهنه و سنتی	

الزامات الگوی مطلوب برگزاری مراسم یادواره دفاع مقدس

	هنر چندوجهی هنر دستوری	و اینکه واقعاً فضا به نحوی سازماندهی نمیشه که بشه کارهای نوآورانه انجام داد. نقش دین در دفاع مقدس، مردم تمام چیزی که می‌دونیم نیاز است یکم بازتر به کلیت این موضوع نگاه کرد. غیرمستقیم به موضوع بپردازیم تا اینکه بخواهیم گروه‌های مختلف بتوانند نزدیک شوند و گفتگو کرد. از هنر محیطی می‌شود استفاده کرد. یک فستیوال هنر محیطی در هرمز یا هنگام که سالی یکبار برگزار می‌شود خیلی جذاب است. می‌شود روی هنر محیطی کار کرد از هنرمندان دعوت کرد، از مجسمه‌سازها دعوت کرد. سمپوزیوم مجسمه‌سازی همیشه برگزار کرد. ورک شاپ‌های عکاسی یا فوتو واک‌های عکاسی همیشه برگزار کرد؛ و چیزهایی که ختم به یک خروجی تبدیل شود؛ مثلاً ما عکاسی راهیان نور داریم، ولی خروجی چندان خوب نیست. همه چیز سنتی و کهنه است. فضا سازی خیلی مهمه یا اینکه طراحی به تندیس یا یک چیزی که مردم وقتی مراسم تموم شد میرن خوششون، اونو با خودشون ببرن، مثلاً شما میری تو یه مراسم تهش یه بسته به شما میدن توش ممکنه چیزهای مختلف باشه یه چیزهایی برای شما کاربرد دارد. کلاً هنرمندانی که خوب هستند تقریباً ارتباطشون با نهادهای مرتبط که برگزاری مراسم را برعهده دارند، قطع است؛ یعنی دو سوی متفاوت هستند به لحاظ ذهنی، دست اندرکاران برگزاری چنین مراسم‌هایی می‌بایست بتوانند به لحاظ ذهنی از رویکردهای بسته و فرمایشی فاصله بگیرند تا هنرمندان مستقل و صاحب سبک بتوانند به این عرصه نزدیک بشن. یک کتاب بود دو قدم این ور خط که اینقدر مجموعه داستان، جنگ را از درون خودش نگاه کرده بود و جذاب بود.
سینما یادواره	سینما	فیلم سینمایی ۱۹۱۷، دراسکار جایزه میگیره، حالا من به اوناش کاری ندارم، اما به عنوان یه اثر پر مخاطب معرفی میشه ما خب توی ۴، ۵ سال گذشته حالا منهای ۱، ۲ تا فیلم مثل موقعیت

تخیل تا واقعیت

مهدی و منصور و...، کفایت نمی‌کند، ما هنوز که هنوزه از کرخه تا راین رو می‌گیم فیلم دفاع مقدسی خوب، آژانس شیشه‌ای رو می‌گیم فیلم دفاع مقدسی خوب، باید تو همه حوزه‌ها فعالیت کرد، عکاسی، نقاشی،...، اصلا معماری، یادمان‌های شهدا گمنام ما تو امکان به معماری خاص دارند و هنر میتونه توی این‌ها بروز کند و میتونه این‌ها چی باشه میتونه هر کدوم از سوژه‌های دفاع مقدس و این افراد و شهدا و شخصیت‌ها میتونند سوژه مناسب برای خلق یک اثر هنری هستند.

ما متأسفانه در حوزه هنر، به فیلم‌هایی که جنبه احساسی و عاطفی و از این دسته بیشتر پرداخته شده حتی بیش از اندازه ببینید واقعا دشمن ما این نبوده که تو فیلم‌ها نشون داده میشه، دشمن ما خیلی قوی‌تر از این حرفا بوده، من اجازه بدید که الان برای شما با مدرک صحبت کنم و برخی از خصوصیات دشمن رو بگم ببینید دشمن ما ۱۲ لشکر حمله رو علیه ما آغاز کرد با ۵۶ لشکر از جنگ خارج شد این یعنی چی، تازه ما مدعی هستیم که اون ۱۲ لشکر اول رو منهدم کردیم ما توی پدافند همین ارتش ما توی دوران ۸ سال جنگ بیش از ۷۰۰ فروند هواپیما دشمن رو ساقط کردیم، با ۷۰۰ فروند میشه ۳ تا نیروی هوایی تشکیل داد یعنی ما ۱ نیرو هوایی آورد دشمن ما ساقط کردیم نیرو هوایی دوم آورد سوم آورد... یعنی ببینید به قول معروف میگن شرق و غرب بهش کمک میکردن، هر چی نیاز داشت بهش میداد، ببینید که به جهت نیرو انسانی چه به جهت تجهیزات و فناوری و همه چی پیشرفته، این همه دشمن ما قوی بود دشمن ضعیفی نبود.

ما باید به مدیران و به افرادی که در فضای دفاع مقدس فعالیت می‌کنند و خودشون رو متولی میدونن این فهم رو منتقل کنیم

روایت تندیس‌ها	هنر و انتقال مفاهیم	که هنر به ابزار به روش خیلی عالی برای انتقال مفاهیم است. این را باید بهشون بفهمونیم. این توجه رو بهشون بدیم که آقا هنر یکی از شیوه‌های انتقال مفهوم جالب اینجاست که آگه بخوای صرفاً به به فضا تندیس‌سازی و مجسمه‌سازی پردازیم آگه ما بخوایم مدیران رو مجاب کنیم به این فضا ورود کنند، چقدر تأثیر میتونه داشته باشه؟
تأثیر تندیس‌ها	ماندگاری	بینید به نظرم مجسمه‌سازی یا تندیس‌سازی خیلی میتونه موثر باشه. یک مثال بزنم به زمانی میکل آنژ از جناب موسی ساخت که ۴ متر ارتفاع داره، من همین الان که نگاه میکنم به جذبه‌ای داره با اون زیبایی یا مثلاً به مجسمه‌ای ساخته میشه از مکاشفه مادرترزا که با یا حالت عرفانی توی یک محراب داره آسمان نگاه میکنه، من هنوزم به عنوان کسی که مسلمانم تصویر مکاشفه مادر میبینم که در یک محراب کلیساست، به حس تقدس بهش دارم نه از روی اینکه اون بتی باشد و من میخوام بر او تعظیم کنم. به گروهی از کوه نوردان ارتش اومدن به تندیس‌سازی رو ساختن، بردن رو قله دماوند، امروز نصب کردن، ماه بعد رفتیم دیدیم اثری ازش نیست، بنابراین تندیس ارزشمند است، ولی باید دید، باید همه این‌ها رو کنار هم گذاشت و دید میزان هزینه چقدره و میزان فایده چقدره و کدومش می‌تواند اثر ماندگار بیشتری داشته‌باشد، منتها اگر بتوانیم مجموعه‌ای از این اقدامات رو کنار هم انجام بدهیم فکر میکنم به هر حال باز کامل‌تر است. ما الان در نیروهای مسلح، چیزی که من میدونم داریم در شهرداری‌ها، مراکزی رو و منابعی پیش‌بینی کردن درست کردن برای تولید تندیس و سردیس یا اینچور المان‌هایی که شما مثلاً در اتوبان تهران کرج به آتش‌نشانی رو می‌بینید که آتش‌نشان شهیدی هست که در پلاسکو بود، مثلاً این المانو ساختن با به قواره زیبا، گونه‌ای که با مردمش داره خداحافظی
مجموعه‌ها	استقرار استراتژیک	استقرار استراتژیک

به روز بودن و موقعیت‌مندی	عدم کیفیت	میکنه، خیلی جذابه و ما الان در بحث شهدا گمنام در سراسر کشور مخصوصاً از بچه‌های دانشجو داریم کمک میگیرم. من با تندیس چپو میخوام انتقال بدم. آگه بخوایم از این قافله پرشتاب عقب نمونیم باید خودمون رو به‌روز کنیم. ما باید بریم سمت واقعیت مجازی، واقعیت ارزش افزوده، باید بریم به سمت اینکه بتونیم بعضی از واقعیت‌ها رو، الان طرف اومده خواننده‌ای بوده ۱۲ سال پیش معروف بوده و تو آلمان از دنیا رفته، اومدن دعوتنامه پخش کردن که خواننده فلان، همه گفتن دروغه، گفتن آقا بهتون نشون میدیم، بعد اینو با VR آوردن، طرف کلی هم بلیط گرفته، آوردنش رو سن و خونده و رفته و همه هم نگاهش میکنن، ما نمیتونیم توی این سرزمین دفاع مقدس این کارها رو انجام بدیم به جای اینکه رو ویدئو پروژکتور ۴۰ سال پیش داریم فیلم پخش کنیم، به جای سالن نمایش خود حاج همت حضور داشته باشد. برای این مراسم را یک تندیس می‌خوان بسازند این تندیس خوب نمیشه کج و کوله میشه. در ولیعصر یک کار خوب انجام شده یک عکس خوب از دفاع مقدس داریم. فکر می‌کنم دستشون خالی هست از هنرمندانی که بتونند اثر خوبی کار کنند. هرچی هم که داره انجام میشه خارج از این گفتمان هست با مخاطب محدود است.
تجربه دیگران	هویت ملی	ما یک پژوهشی انجام دادیم توی ۸ تا کشور جهان بررسی کردیم که آقا اینا اهدافشون چیه، هیچ کدوم از این کشورها، تو اینا بلژیک هست، آمریکا، روسیه، ژاپن، ترکیه و ویتنام هست. خب هیچ کدوم از اینا به گردشگری جنگ رویکرد اقتصادی ندارن علیرغم اینکه درآمد اقتصادی خوبی از این حوزه دارن، مثلاً فرانسه خب نورماندی سومین نقطه گردشگریش، دومین نقطه توی نورماندی، موزه جنگ نورماندی هست و درآمد خیلی خوبی داره، ویتنام همینطور. ولی اونا هم رویکردشون، رویکرد اقتصادی نیست، علیرغم

الگوگیری مردمی ملی	حکمرانی مردمی	اینکه گردش مالی خوبی برایشون تولید میکنه، رویکردشون چیه؟ تقویت هویت ملی این خیلی مهمه برای کشوری که هویت داشته باشه. حکمرانی باید از حکمرانی دولتی خارج بشه. این مدل موزه داری تو ایران به بن بست میرسه، این‌ها رو باید به گروه‌های مردم نهاد واگذاری بکنی. فقط چتر نظارتی روش باشه، والا شما همین باغ موزه دفاع مقدس که میری ۲۰۰ نفر پرسنل داره، ولی تعداد خلیه، خب زیاده، شما یه تور لیدرداری و اون رو ایاتگر من واقعا ساز و کار اداری که داخلشون هست نمی‌تونم بفهمم و اینا هزینه رو زیاد میکنه. تو خیلی از موزه‌های کشوری دیگه که شبیه راهیان نور، گردشگری تاریخی، این رو داریم که از مناطق جنگیشون یه فضایی رو ساختن، مثلاً نمیدونم یه سری افراد یه سری پرنده یا مادری که شبیه مادر ترزا داره جوانانش رو راهی جنگ میکنه با بال‌های گسترده من میگم که ما یه چنین چیزی رو داریم ما مفهومش رو داریم امداد‌های الهی و غیبش رو هم داریم منبع پر معنویت ائمه رو داریم که نزدیک اون فضای مرزی ماست، اما از فضا سازی اونجا استفاده نمیکنیم.
انعطاف ناپذیری اجرایی	اجرای فرمایشی عدم انعطاف اجرایی معماری سنتی ترکیب حس و فضا	انعطاف نداره این قضیه و مخاطب اندک است. حتی از طریق صدا و سیما هم ضعیف عمل می‌شود؛ و مخاطب روز به روز کمتر میشه. فرمایشی بودن و سانسور باعث می‌شه یادواره‌ها خیلی تأثیر درخوری روی مردم نداشته باشه. باید بتونیم تغییرات بنیادی در اجرای چنین مراسم‌هایی بدیم و تا جای ممکن همزمان با نیاز روز باشیم و سعی کنیم آزادی عمل بیشتری به اجرا کنندگان بدیم. شیوه‌های زندگی عوض شده به تبع اون هم باید مراسم‌ها عوض بشه. خب شما نمی‌تونید شیوه زندگی جدید را به کار بگیری اگر بخوای عدم انعطاف در اجرا و یا سانسور داشته باشی. منظورم از سانسور عدم استفاده از تمام حقیقت در تولید محتوا و صورت اون محتوا هست. می‌توان همین وسایلی که رزمنده‌ها داشتند را اگر شما توجه

فضا سازی ارگانیک	فضا سازی	کنید همشون خاکی شکل بودند، حالا با فضای معماری سنتی خانه‌های ایرانی چه هماهنگی و موزون است و حس خوبی را انتقال میده.

شبکه مضامین:

از ۱۳ مضمون اصلی برگرفته از داده‌های پژوهش، ۴ مضمون یکپارچه شامل اجراهای نهاد محور، اجراهای مبتنی بر دانش عموم و متخصصان، اجراهای جز محور مبتنی و اجراهای هنر محور مبتنی بر تخصصی سازی حوزه‌های هنر احصاء شد. در ادامه این ۴ مضمون فراگیر، حول یک مضمون کلی و فراگیر مؤلفه‌ها و الزامات الگوی مطلوب برگزاری یادواره دفاع مقدس تنظیم شد.

شکل ۱. مؤلفه‌ها و الزامات الگوی مطلوب برگزاری یادواره دفاع مقدس

نتیجه گیری

از ۱۳ مضمون اصلی به نظر می‌رسد سه مضمون که می‌تواند الزامی بر یک الگوی مطلوب قرار گیرد، بیشترین فراوانی را دارا بوده است. اولین مضمون سبک زندگی شهدا که بسیار می‌بایست با کندو کاو و تمرکز بیشتری دنبال شود تا لایه های عمیق و جذاب زندگی شهدا استخراج شود. این مضمون خود می‌تواند پایه گذار، اساس برنامه‌ها و دست مایه‌ای برای اجراهای مراسم یادواره باشد. دومین مضمون، نهادسازی تخصصی است که به نظر می‌رسد غفلت از آن سبب شده که چنین مراسم‌هایی تا به امروز به یک الگوی مطلوب نزدیک نشده باشد. بسیاری از صاحب‌نظران این عرصه براین باورند که برای نیل به یک الگوی مطلوب برگزاری می‌بایست نهادسازی تخصصی از صدر تا ذیل در تمامی حوزه‌های مرتبط انجام پذیرد. سومین مضمون اصلی چالش هنر یادمان بوده است. این مضمون همان طور که پیداست چالش‌های عدیده‌ای را به همراه داشته است چراکه از طرفی هنر نیاز به آزادی عمل در ایده و اجرا دارد و از طرفی دیگر نهادهای متولی الزامات و محدودیت‌های خود را دارند، از این رو می‌بایست میان هنر و نهادها گفتگو و تعاملی سازنده شکل گیرد تا بدین وسیله ایده‌ها امکان ظهور داشته باشند.

در سالیان اخیر یکی از برنامه‌هایی که مرکز ثقل تمامی رویدادها بوده، مراسم راهیان نور بوده است. راهیان نور در طی این سالها با تمجیدها و نقدهایی مواجه بوده است که ماحصل آن را می‌توان اینطور بازگو کرد که در بُعد بیرونی و آشنایی با بُعد انضمامی دفاع مقدس موفق و در سوی دیگر در بُعد انتزاع و ذهنیت دفاع و هر آنچه حول این رویداد به مثابه امر ذهنی و ادراکی تلقی می‌شود، نتوانسته است انتظارات را برآورده نماید. بی‌شک دستیابی و نیل به یک الگوی مطلوب تمرکز و قوام نقطه قوت‌ها و حذف و اصلاح نقطه ضعف‌ها است.

یک الگوی مطلوب در برگزاری چنین مراسمی می‌تواند تمامی حوزه‌ها از قبیل هنر، تکنولوژی روز، کتاب، گردشگری، ادبیات و... را در درون یک برنامه و الگوی عملی و اصلی جای داده و سپس به فراخور سلیقه مخاطبان، حوزه‌هایی پررنگ و حوزه‌هایی کمرنگ‌تر شوند. برای نمونه اگر مخاطبان بیشتر میل به فضای تکنولوژی و هنر دارند می‌بایست الگو با انعطاف تعریف شده برنامه‌ها را بیشتر به سمت و سوی این دو حوزه نزدیک کند. بطوریکه اکثر قریب به

اتفاق آنها مخالف هرگونه فضای دستوری و الگوی دستوری در حوزه یادواره بودند. یکی از نقاط ضعف چنین برنامه‌هایی در کشور فضای دستوری و فرمایشی آن است. به نظر می‌رسد الگوی مطلوب برگزاری علیه هرگونه نظر دستوری و بالطبع، امری بدیهی است، چراکه برنامه‌های دستوری و فرمایشی به دنبال جلب نظر یک قشر و یک حوزه فکری و ذهنی است، بنابراین پرواضح و مبرهن است که در این بین اقشار دیگر با اذهان و طرز فکرهای متفاوت از این برنامه‌ها کناره خواهند گرفت. برای جلوگیری از چنین پیامدی یک الگوی مطلوب برگزاری می‌تواند تمامی سلايق و ذهنیت‌ها را در خود جای دهد و از این طریق حوزه مذکور فراخ دامنه‌تر می‌شود.

اگر بخواهیم به یک الگوی مطلوب برگزاری برنامه‌های یادواره دست پیدا کنیم، ابتدا می‌بایست چندین برنامه از دیدگاه‌های متفاوت فکری و با پوشش هزینه و تبلیغاتی عادلانه با یکدیگر رقابت کنند تا مخاطب بتواند با آزادی انتخاب از میان آنها انتخاب کند. برای مثال ما در کشور انواع مختلف سلايق فکری، عقاید، سرگرمی‌ها و موارد دیگر را داریم. برنامه‌های این حوزه می‌بایست بتواند تمام این افراد را و سلايق و افکارشان را در نظر گرفته و تنها با برنامه‌های متنوع و متفاوت و اجرای موازی آنها است که الگوی مطلوب می‌تواند خود را پدیدار نماید؛ بنابراین اگر چنین چشم‌اندازی را در نظر گرفته و سعی کنیم با چنین استراتژی برنامه‌ها را اجرا نماییم، آن وقت الگوی مطلوب می‌تواند یا از ترکیب چندین برنامه به دست آید و یا سبک و سیاق یکی از همین برنامه‌ها الگوی مطلوب شمرده شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

۱. برزونی، محمدعلی (۱۳۷۶). حفظ و انتقال فرهنگ دفاع مقدس. علوم انسانی (دانشگاه امام حسین) تابستان، شماره ۲۲.
۲. بیات، بهرام و دیگران (۱۳۹۵). تأثیر برنامه‌های فرهنگی دفاع مقدس بر هویت فرهنگی دانش‌آموزان (مورد مطالعه دبیرستان‌های شهرستان شهرکرد). فصلنامه علمی - پژوهشی نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان / سال ششم / شماره دو / پاییز و زمستان / صص ۲۲۷-۲۵۱
۳. جمالی، علی (۱۳۹۴). تأثیر دستاوردهای فرهنگی دفاع مقدس بر حفظ و استمرار انقلاب اسلامی. پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی سال پنجم بهار و تابستان، شماره ۱۱.
۴. رسولیان آرانی، صدیقه، مباشری، محبوبه (۱۳۹۹). درآمدی بر انواع و چگونگی کاربرد نماد در شعر دفاع مقدس. نشریه: سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)، دوره ۱۳، شماره ۶ (پیاپی ۵۲)، صص ۲۱۳-۲۳۳
۵. طلائی، مینا، فهیمه، دانشگر (۱۳۹۵). بررسی بازنمایی انسان در هنرهای حجمی ایران پس از انقلاب اسلامی تا پایان دوران دفاع مقدس در ارتباط با مدرنیسم هنری. فصلنامه علمی - پژوهشی نگره، شماره ۳۹، صص ۱۲۷-۱۱۵.
۶. شاه نوروزی، مهدی و دیگران (۱۳۹۶). عوامل موثر بر ارتقا اثربخشی شیوه های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت. نشریه مدیریت فرهنگی، دوره ۱۱، شماره ۳۶، ۳۵، صص ۵۳-۷۰.
۷. شعبانی سارویی، رمضان (۱۳۹۴). طراحی و تدوین الگوی فرهنگ دفاع مقدس. نشریه مطالعات ملی، دوره ۱۶، شماره ۳ (۶۳)، صص ۴۵-۶۲.
۸. قائد علی، حمیدرضا و دیگران (۱۳۹۵). شناسایی و تبیین نقطه اهرمی فرهنگی در مدیریت یادمان‌های دفاع مقدس. نشریه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، دوره ۶، شماره ۱۳، صص: ۸۱-۱۰۰
۹. مطهری، سید میثم، سرسنگی، مجید (۱۳۹۲). جستار پیمایشی نقد و اجرای تئاتر دفاع مقدس در سالن‌های نمایشی تهران پس از انقلاب. فصلنامه تئاتر بهار و تابستان - شماره ۵۲ و ۵۳ - صص ۱۱۹ تا ۱۴۲

10. Dilmac,AJ, Martyrs Never Die: Virtual Immortality of Turkish Soldiers. OMEGA - Journal of Death and Dying Volume 78, Issue 2, December 2018, Pages 161-177.
11. Alderman, D.H, Dwyer, O.J, Memorial and Monuments, In Kitchin R, Thrift N (eds) International Encyclopedia of Human Geography, Volume 7, pp. 51-58. Oxford: Elsevier.
12. Bellentani,F, Panico, M, The meanings of monuments and memorials: toward a semiotic approach, 2016, Available at <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>.
13. Degnen, C, Relationality, Place, and Absence: A Three-Dimensional Perspective on Social Memory, The Sociological Review Volume 53, Issue 4, November 2005, Pages 729-744.
14. Szpunar,M,P, Monuments, mundanity and memory: Altering 'place' and 'space' at the National War Memorial (Canada), Memory Studies(2010) 3(4) 379-394.

پایگاه‌های اینترنتی:

۱۵. پایگاه اطلاع‌رسانی رهبر معظم انقلاب

16. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=46544>
17. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=46539>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی